

Metodebilag

Spørg mere – så fylder det mindre

spørg
mere
så fylder det mindre

psykiatri
fonden 

BØRNS
VILKÅR

Ole Kirk's Fond

Metode

I dette bilag beskrives de metoder, der er anvendt til at indsamle og analysere data til rapporten "Spørg mere – så fylder det mindre. Et partnerskab for at sikre støtte til børn, hvis mor eller far har psykisk sygdom" (2021). Dattaindamlingen og rapporten er gennemført i regi af partnerskabet "Spørg mere – så fylder det mindre", som består af Børns Vilkår, Psykiatrifonden og Ole Kirk's Fond.

I rapporten har vi brugt forskellige datakilder. Vi har gennemført en skolepanelsundersøgelse blandt børn og en panelundersøgelse blandt voksne. Vi har også gennemført kvalitative interviews med børn af forældre med en psykisk sygdom, med forældre med en psykisk sygdom samt med forældre, hvor samleveren har en psykisk sygdom. Derudover har vi har analyset data fra BørneTelefonen og fra Psykiatrifondens rådgivning. Her følger en beskrivelse af datakilderne.

Skolepanel

De kvantitative resultater, der har fokus på børn i syvende klasse, baseres på en spør-

geskemaundersøgelse blandt skoler i Børns Vilkårs Børnepanel. Her redegøres kun for information relevant for rapporten. For information om Børns Vilkårs digitale børnepaneller og metoder til børneinddragelse, se bornsvilkar.dk/boernepaneller.

Analyserne baseres på data indsamlet via et digitalt spørgeskema, udsendt til skolebørn i fjerde og syvende klasse i perioden november-december 2020. I alt 4.053 skoleelever har besvaret spørgeskemaet, 2.018 i fjerde og 2.035 i syvende klasse. I rapporten viser vi resultater fra syvende klasse. Vi vil i en senere udgivelse også fokusere på besvarelser fra børn i fjerde klasse.

De skoleklasser, der deltog i undersøgelsen, er en del af Børns Vilkårs Børnepaneller. Det seneste panel er etableret i efteråret 2020 gennem en stratificeret udvælgelse. Det sikrer repræsentativitet på skoleniveau på centrale parametre som for eksempel skolestørrelse og elevsammensætning. Over 250 klasser deltager i skolepanelet over tre år, så vi følger de samme klasser fra 4.-6. klassesetrin og fra 7.-9. klassesetrin. Svarprocenten på klasse- og elevniveau ses i tabel 1. Langt de fleste børn har besvaret spørgeskemaet i skolen, men enkelte har svaret hjemmefra gennem en fjernundervisningslektion, fordi klassen var hjemsendt på grund af corona.

Tabel 1 svarprocent

Klassetrin	Antal klasser i panelet	Antal klasser, der har svaret	Antal mulige elevbesvarelser	Antal faktiske elevbesvarelser	Svarprocent på klasseniveau	Svarprocent på elevniveau
7. klasser	139	105	2.947	2.035	76%	68%

Antal mulige elevbesvarelser er beregnet med udgangspunkt i en klassekvotient på 21,2.

Vi har sammenlignet gruppen af respondenter med populationsdata hentet fra Danmarks Statistisk. Det har vi gjort på parametrene køn, herkomst og region. Tabel 2 viser, at respondenterne afviger fra populationen, men at afvigelsen på alle parametre er mindre end 5 procentpoint. Da forskellene er små, har vi valgt ikke at vægte

data i analyserne, da dette kan medføre andre problematikker, idet vi ikke kender alle karakteristika ved den population, vi undersøger. Tabel 2 viser testresultater gennemført vha. z-tests med et fastsat signifikansniveau på 80 pct. og en kritisk værdi på $+1,28$.

Tabel 2 Analyseudvalg og repræsentativitetstest

		Analyseudvalg		Population		Z-værdi	P-værdi	
		Antal	Andel	Antal	Andel			
7. klasse	Køn*	Dreng	1006	49,8%	35371	51,4%	-1,45	0,15
		Piger	1014	50,2%	33423	48,6%	1,45	0,15
		Total	2020	100%	68.794	100%		
	Herkomst**	Dansk oprindelse	1.865	91,7%	60726	88,3%	4,85	<0,01
		Indvandrere	66	3,2%	3144	4,6%	-2,86	<0,01
		Efterkommere	102	5,0%	4924	7,2%	-3,74	<0,01
		Total	2.033	100%	68794	100%		
	Region***	Region Hovedstaden	565	27,9%	20530	29,8%	-1,91	0,06
		Region Sjælland	249	12,3%	10461	15,2%	-3,65	<0,01
		Region Syddanmark	528	26,1%	14601	21,2%	5,34	<0,01
		Region Midtjylland	513	25,3%	16301	23,7%	1,73	0,08
		Region Nordjylland	170	8,4%	6901	10,0%	-2,45	0,01
	Total	2025	100%	68794	100%			
Klassetrin	4. klasse	2.018	49,8%	66091	49,0%	1,01	0,31	
	7. klasse	2.035	50,2%	68794	51,0%	-1,01	0,31	
	Total	4.053	100%	134.885	100%			

* Der er i undersøgelsen 15 elever, der har angivet 'anden kønsidentitet' på spørgsmålet om køn. Denne gruppe indgår ikke i repræsentativitetstesten.

** Der er i undersøgelsen 2 elever, der har angivet 'ved ikke' på spørgsmålet om eget- og mors fødeland. Denne gruppe indgår ikke i repræsentativitetstesten.

*** Der er i undersøgelsen 10 elever, der ikke har angivet den udleverede klassekode, der gør det muligt at placere dem geografisk. Denne gruppe indgår ikke i repræsentativitetstesten.

Udvikling, test og besvarelse af spørgeskema

I udviklingen af spørgeskemaet har vi gennemført seks kvalitative gruppeinterviews med i alt 23 børn, 10 i syvende og 13 i fjerde klasse. Formålet med interviewene var at kvalificere spørgeskemaet og blive klogere på børnenes forståelse og tanker om psykisk sygdom. Vi har også gennemført to pilottest af spørgeskemaet i en syvende og en fjerde klasse, som ikke er en del af skolepanelet. Hensigten var at sikre, at eleverne forstod spørgsmålene og kunne placere sig i relevante svarkategorier. Vi undersøgte også, hvor lang tid eleverne brugte på at besvare spørgeskemaet.

Spørgeskemaet har en oplæsningsfunktion, så elever med læsevanskeligheder kan få læst alle spørgsmål og svar op. Eleverne besvarer spørgeskemaet i undervisningen med mulighed for hjælp fra klasselæreren. Spørgeskemaet er opsat sådan, at læreren ikke kan se elevens tidligere svar. Da besvarelsen er foregået i skolen, er der en risiko for, at nogle grupper af børn er underrepræsenterede i undersøgelsen. Det kan bl.a. være børn i socialt udsatte positioner, som oftere kan være fraværende end andre. Vi har ikke mulighed for at teste, om det er tilfældet. Man bør som læser have disse forbehold i tankerne, når analyserne læses.

Børn af forældre med en psykisk sygdom

For at afdække om børnene har en forælder med en psykisk sygdom, har vi først spurgt børnene, om de kender nogen, der har en psykisk sygdom. Blandt de børn, der har

svaret ja, har vi spurgt, hvem de kender, der har en psykisk sygdom. De børn, som har svaret enten 'min mor', 'min far' eller begge dele, er karakteriseret som havende en forælder med en psykisk sygdom. I syvende klasse er der 78 børn, der angiver at have en forælder med en psykisk sygdom. Det svarer til 3,8 % af børnene. Det er velkendt fra anden forskning, at børn underreporterer på spørgsmål om sygdom hos forældre¹. Hvad denne underreportering skyldes, vides ikke, men det er væsentligt at holde sig for øje i læsning af resultaterne.

Måling af livstilfredshed

For måling af livstilfredshed har vi anvendt et spørgsmål med inspiration fra den såkaldte Cantrill's Ladder Scale. Her vurderer børnene deres liv på en skala fra 0-10, hvor 0 betyder 'det værste mulige liv', og 10 betyder 'det bedste mulige liv'. Børnenes svar er delt op i tre grupper; høj livstilfredshed (trin 9-10), middel livstilfredshed (trin 6-8) og lav livstilfredshed (trin 0-5).

Voksenpanel

Data blandt voksne er indsamlet af Epinion via et onlinepanel. I alt 2.009 har besvaret spørgeskemaet i perioden oktober-november 2020. Voksenpanelundersøgelsens data er vægtet på køn, alder, uddannelse og region. Det betyder, at disse fordelinger svarer til fordelingerne i befolkningen generelt. Hovedformålet med voksenpanelundersøgelsen har været at afdække holdninger til mennesker med psykisk sygdom og til børn af forældre med psykisk sygdom. Spørgeskemaet er meget lig det, vi har indsamlet i skolepanelet. Beskrivelse af spørgeskemaundersøgelsen ses nedenfor.

Undersøgelse af børn og voksnes holdninger til psykisk sygdom

I begge spørgeskemaer, dvs. både det til børn og voksne, har vi været interesserede i at undersøge holdninger til mennesker med psykisk sygdom og til børn af forældre med psykisk sygdom. For at kontekstualisere spørgsmålene, og fordi børn ofte ikke har en tydelig forståelse for begrebet psykisk sygdom, har vi anvendt vignetter som metodisk redskab²⁻⁵. Vignetter er små cases, som respondenterne forholder sig til. De er velegnede til holdningsundersøgelser af sensitive emner og har den fordel, at respondenterne svarer på baggrund af en fælles kontekst. Det kan øge validiteten af komplekse holdningsmæssige undersøgelser².

Vi har gennemført en vignetteundersøgelse med et split-sample. Det betyder, at respondenterne er randomiserede, så hver respondent kun svarer på én af i alt tre vignetter². Hvilke respondenter, der udsættes for de forskellige vignetter, er tilfældigt. Vignetterne handler om en kvinde ved navn Maria, som har enten skizofreni, depression eller diabetes. Bortset fra diagnose og typiske symptomer associeret med den er beskrivelsen af Maria ens i alle vignetter. Vignettepersonen er kvinde, fordi mor ofte er primær omsorgsgiver, og flere børn bor alene med deres mor end med deres far⁶. Skizofreni er valgt, fordi forskning viser, at det er den psykiske sygdom, der er mest stigma forbundet med^{7,8}. Depression er valgt, fordi det er en af de hyppigste, affektive sindslidelser. Derudover skulle vi bruge en somatisk sygdom, som vi kunne sammenligne med psykisk sygdom. Vi startede

med at lave en vignette med en kvinde med kræft. Efter interviews med børn i forbindelse med udvikling af spørgeskemaet fandt vi ud af, at mange børn har kraftige negative associationer forbundet med kræft. Det havde stor betydning for svarene og vanskeliggjorde sammenligning på tværs af diagnose. Vi ændrede derfor vignetten til at handle om en kvinde med diabetes, fordi der, i modsætning til kræft, ikke er stærke negative associationer forbundet med denne sygdom blandt børnene.

Vignetterne udfolder sig undervejs i spørgeskemaet. Først præsenteres respondenterne for Maria med enten skizofreni, depression eller diabetes. Senere præsenteres Marias barn. I voksenspørgeskemaet er barnet en pige ved navn Sara. I børnespørgeskemaet varierer barnets køn afhængigt af respondenterens køn. Når drenge svarer, er barnet en dreng ved navn Elias, og når piger svarer, er barnet en pige ved navn Sara. Alle respondenter har modtaget samme spørgsmål, uafhængigt af hvilken vignette, de er præsenteret for. Vignetterne lyder således:

[Skizofreni] Maria er 40 år gammel. Maria har en sygdom, der hedder skizofreni. Maria hører nogle gange stemmer inde i sit hoved, som ingen andre kan høre. En gang imellem taler hun med sig selv, fordi hun svarer stemmerne. Maria har en hund, som hun er meget glad for. Hun arbejder på et kontor. Maria har været indlagt på hospitalet, og hun får medicin for sin sygdom.

[Depression] Maria er 40 år gammel. Maria har en sygdom, der hedder depression.

Maria føler sig tit ked af det og synes ikke sely, hun duer til noget. Maria har en hund, som hun er meget glad for. Hun arbejder på et kontor. Maria har været indlagt på hospitalet, og hun får medicin for sin sygdom.

[Diabetes] Maria er 40 år gammel. Maria har en sygdom, der hedder diabetes. Maria får det nogle gange dårligt, så kan hun ikke koncentrere sig og bliver træt. Hun bliver også tørstig og skal tisse meget. Maria har en hund, som hun er meget glad for. Hun arbejder på et kontor. Maria har været indlagt på hospitalet, og hun får medicin for sin sygdom.

Efter at have svaret på en række spørgsmål om Maria præsenteres respondenterne for Marias barn. Præsentationen lyder således:

Maria har en datter/søn på din alder, der hedder Sara/Elias. Sara/Elias bor i en lejlighed med sin mor, Maria, og sin far.

De kvantitative analyser

Alle sammenhænge, som indgår i analyserne, er testet ved hjælp af χ^2 -test. Alle de sammenhænge, der præsenteres i rapporten, er statistisk signifikante ved et signifikansniveau på 0,05. Procenterne i analysen er afrundet til nærmeste hele tal.

Interviews med børn

Vi har interviewet syv børn af forældre med en psykisk sygdom. Børnene er rekrutteret gennem Psykiatrifonden og patientforeninger. De fleste interviews er gennemført i barnets eget hjem. Enkelte er gennemført hos Psykiatrifonden og Børns Vilkår. På grund af corona har vi ikke gennemført så mange interviews som planlagt, fordi vi

var nødt til at sætte interviewprocessen på pause efter nedlukning midt december. Interviewene har med udgangspunkt i vignetter haft fokus på barnets tanker om sygdommen og på, hvilke holdninger til psykisk sygdom, barnet møder i sit liv². Interviewene varede ca. en time. Alle interviews er transskriberet og kodet i NVivo. I rapporten har vi også anvendt enkelte citater fra interviewundersøgelsen "Når børn og unge er pårørende", KOMBU 2020⁹.

Interviews med forældre

Vi har gennemført to fokusgrupper med tre deltagere i hver og ni enkeltinterviews med forældre med psykisk sygdom. Forældrene er rekrutteret gennem Psykiatrifonden, PsykInfo og En-af-os. Interviewene varede mellem 1-2,5 time. De fleste interviews er gennemført hos Psykiatrifonden eller Børns Vilkår. To enkeltinterviews blev afholdt online via Microsoft Teams. Interviewene har med udgangspunkt i vignetter haft fokus på holdninger til psykisk sygdom og til det at tale om psykisk sygdom både i og uden for familien². Alle interviews er transskriberet og kodet i Excel.

Henvendelser til BørneTelefonen og Psykiatrifondens rådgivning

I analysen inddrages data fra BørneTelefonen, der består af en række platforme: telefonisk rådgivning, chat-rådgivning, sms-rådgivning, brevkasse og 'Børn hjælper børn', som er et forum på børnetelefonen.dk, hvor børn kan rådgive hinanden med voksne som moderatorer. Alle henvendelser til BørneTelefonens medier er anonyme og registreres af den rådgiver, som har haft samtalen eller modereret 'Børn hjælper

børn'. I registreringen dokumenteres bl.a., hvilke temaer der indgår i samtalen, samt baggrundsoplysninger om køn og alder. Opgørelsen over omsorgssvigt indeholder rådgivningssamtaler med børn under 18 år, hvor rådgiveren efter endt samtale enten har registreret, at samtalen gav anledning til bekymring om omsorgssvigt, eller at barnet gav udtryk for at blive udsat for fysisk vold, psykisk vold, seksuelle krænkelser eller forsømmelse/vanrøgt af enten barnets mor, far, plejemor/far, stedmor/far, bedsteforældre eller af en ansat på et anbringelsessted. I 2020 var der 263 samtaler (217 med børn under 18 år) om psykisk sygdom hos en forælder på BørneTelefonens platforme. Det svarer til 0,5 pct. af alle henvendelser.

Foruden en kvantitativ gennemgang af data fra BørneTelefonen har vi i forbindelse med rapporten også lavet en systematisk gennemgang i NVivo af samtlige breve fra børn og unge i 2020, der har handlet om forældre med en psykisk sygdom.

Vi har også gennemført en analyse af data fra Psykiatrifondens rådgivning i perioden marts-december 2020. I denne periode var der 243 rådgivningssamtaler, hvor det fremgik, at den, der henvendte sig, havde et eller flere børn. Det svarer til ca. 2,5 % af alle henvendelser til rådgivningen. Her svarer rådgiveren på en række spørgsmål efter endt rådgivning, bl.a. om forælderen har talt med barnet om den psykiske sygdom.



Litteratur

1. Jørgensen S.E., Andersen A., Lund L., Due P., Michelsen S.I.: Trivsel og hverdagsliv blandt børn og unge som pårørende og efterladte. Statens Institut for Folkesundhed, SDU. 2019.
2. Monrad M., Ejrnæs M.: Vignetmetoden - Sociologisk Metode Og Redskab Til Faglig Udvikling. Akademisk Forlag; 2012.
3. Wahl O.E.: Children's Views of Mental Illness: A Review of the Literature. Psychiatric Rehabilitation Skills. 2002;6(2):134-158. doi:10.1080/10973430208408430
4. O' Driscoll C., Heary C., Hennessy E., Mckeague L.: Explicit and implicit stigma towards peers with mental health problems in childhood and adolescence. 2012. doi:10.1111/j.1469-7610.2012.02580.x
5. Jorm A.F., Wright A.M.: Influences on young people's stigmatising attitudes towards peers with mental disorders: National survey of young Australians and their parents. British Journal of Psychiatry. 2008;192(2):144-149. doi:10.1192/bjp.bp.107.039404
6. Danmarks Statistik: Børn og deres familier 2018 - Danmarks Statistik. <https://www.dst.dk/da/Statistik/Publikationer/VisPub?cid=31407>
7. Bredahl Jacobsen C., Max Martin H., Lindgaard Andersen S., Nøhr Christensen R., Bengtsson S.: Stigma og psykiske lidelser - som det opleves og opfattes af mennesker med psykiske lidelser og borgere i Danmark. Dansk Sundhedsinstitut DSI og Det Nationale Forskningscenter for Velfærd SFI. 2010.
8. En-Af-OS. Befolkningsundersøgelse 2019. http://www.en-af-os.dk/Raad%20og%20Viden/~/_media/Files/Undersoegelsesresultater/Befolkningsunders%C3%B8gelse%202019.pdf
9. KOMBU - Nationalt Kompetencecenter for Børn og Unge i familier med psykisk sygdom. Når børn og unge er pårørende. KOMBU - Nationalt Kompetencecenter for Børn og Unge i familier med psykisk sygdom. 2020.